

ISELJENICI S OTOKA VISA I HRVATSKA BRATOVŠTINA SV. JURJA I TRIPUNA U MLECIMA

Lovorka ČORALIĆ, Zagreb

Na osnovi postojećih saznanja iz historiografije, kao i tragom izvorne građe iz mletačkih pisamohrana (oporuke pohranjene u Državnom arhivu u Mlecima te knjige Bratovštine sv. Jurja i Tripuna) ukazuje se na temeljne sastavnice iz višestoljetne prošlosti više iseljeničke zajednice u Mlecima. Poglavitno istraživačko zanimanje usmjereno je na ulogu istaknutih viških pojedinaca (trgovac Ivan Petrov iz prve polovine XVI. stoljeća) i obitelji (komiška trgovačko-pomorska obitelj Žuanić od kraja XVII. do početka XIX. stoljeća) u radu Bratovštine sv. Jurja i Tripuna. Utvrđuje se način prisutnosti Višana u hrvatskoj nacionalnoj udruzi (obnašanje pojedinih časti u upravnoj strukturi), kao i njihovi konkretni prinosi ugledu i cijenjenosti hrvatske bratovštine i nacionalne zajednice.

KLJUČNE RIJEČI: *crkvena povijest, Vis, Dalmacija, Venecija, bratovštine*

Tijekom prošlih stoljeća, u vrijeme kontinuiranih i učestalih hrvatskih prekojadranskih migracija, grad Mleci – metropola nekadašnje državne zajednice Mletačke Republike – predstavljali su za žitelje s dalmatinskog prostora jedno od najčešćih odredišta privremenog djelovanja ili trajnog iseljavanja. Brojčanim udjelom, dugotrajnošću spomena u vrelima kao i svakovrsnom prisutnošću u životu hrvatske nacionalne skupine u gradu na lagunama, prednjačili su našijenci podrijetlom ili rođenjem iz vodećih dalmatinskih gradova (Zadra, Splita, Šibenika, Trogira, Hvara i dr.).¹ Traženi kao vješti pomorci, mornari, gondoljeri i barkarioli, vrsni graditelji brodova i drvodjelci u arsenalu, vješti trgovci i poduzetnici, stijegu svetoga Marka odani vojnici i časnici, pouzdani svećenici i redovnici, Dalmatinci su, kroz povijest dugog vremenskog trajanja, davali iznimno zapažene prinose ugledu i cijenjenosti hrvatske skupine u Mlecima. Djelujući kao neodvojiv dio brojnoga hrvatskoga iseljeničtva, žitelji iz nekadašnje mletačke pokrajine Dalmacije svojim su dje-

¹ O povijesti hrvatske zajednice u Mlecima usporedi L. ČORALIĆ, *U gradu Svetoga Marka: povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, Zagreb, 2001. (dalje: ČORALIĆ, 2001.) te ondje podrobno navedenu literaturu o ovoj problematici.

latnim sudjelovanjem i brojnošću pridonosili i radu Bratovštine sv. Jurja i Tripuna (*Scuola Dalmata, Scuola degli Schiavoni, Scuola dei SS. Giorgio e Trifone*), središnje ustanove za okupljanje, međusobno pomaganje i očuvanje domovinske svijesti iseljenika iz svih onodobnih hrvatskih zemalja.² Utemeljena 1451. godine, u vrijeme kada pod nezadrživim naletima osmanlijskog osvajača hrvatski etnički prostor doživljava egzodus nemalih razmjera, hrvatska će bratimska udruga u stoljećima učestalih migracija u pravcu grada sv. Marka, zasigurno predstavljati jedno od najkonkretnijih i najprepoznatljivijih obilježja naše prekojadranske dijaspore.

U ovom prilogu, tragom dosadašnjih spoznaja historiografije te poglavito na osnovi iščitavanja izvorne građe iz mletačkih pismohrana, prikazat ću ulogu jedne, brojčanim omjerom male, ali djelovanjem istaknutih pojedinaca i obitelji za rad i ugled hrvatske bratovštine iznimno važne skupine dalmatinskih iseljenika u Mlecima. Riječ je o iseljenicima s otoka Visa, ponajprije njihovim zaslužnim pojedincima i obiteljima koje su, o čemu posvjedočuju brojna vrela, u prošlim stoljećima imale nemalu ulogu i u povijesti hrvatske zajednice, i u radu naše nacionalne bratimske udruge, često upravo u ključnim razdobljima njezine opstojnosti.³

Osim dosadašnjih uradaka hrvatske i talijanske historiografije, u radu su poglavito uporaobljeni bilježnički spisi (oporuke, *Notarile testamenti*, dalje: NT) iz Državnog arhiva u Mlecima (*Archivio di Stato di Venezia*, dalje: ASV). Iz arhiva Bratovštine sv. Jurja i Tripuna (*Archivio della Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Trifone*, dalje: ASD) uporaobljeni su podaci iz knjige zvane Katastik (*Catastico della Scuola di SS. Giorgio e Trifone della Nation Dalmata*, dalje: *Catastico*), koja sadrži prijepise najvažnijih spisa iz prošlosti Bratovštine (odluke mletačkih magistratura u vezi s osnivanjem i djelovanjem udruge, prijepisi brojnih kupoprodajnih ugovora, inventara i darovnica upućenih bratovštini). Nadalje, iz istog arhiva korištene su i knjige godišnjih troškovnika (*Libri conti e spese della Scuola di San Zorzi et San Trifon della Nation Dalmata*, dalje: LCS), kao i knjige izvješća s godišnjih skupština bratovštine (*Capitolar della Veneranda Scuola di San Giorgio e Trifone della Nation Dalmata*, dalje: *Capitolar*). Tragom navedenih vrela i literature predstaviti ću temeljna obilježja koja se odnose na tijek iseljavanja i osnovne značajke iz prošlosti viške zajednice u Mlecima, a potom istraživačko zanimanje poglavito upravit na raščlambu djelovanja pojedinaca i obitelji viškoga podrijetla, kao i na njihove veze s Bratovštinom sv. Jurja i Tripuna.

Arhivska vrela bilježe viške iseljenike uobičajenom mletačkom oznakom njihova mjesta podrijetla (*de Lissa, de Vissa, de Comisa*), katkada i uz spomen da potječu iz pokrajine

² O Bratovštini sv. Jurja i Tripuna u Mlecima postoji opsežna literatura. Usporedi, primjerice: M. MURARO, *Victor Carpaccio alla Scuola di San Giorgio degli Schiavoni in Venezia*, Milano, 1956.; G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di S. Giorgio degli Schiavoni*, Venezia, 1964. (dalje: PEROCCO, 1964.); ISTI, *Guida alla Scuola Dalmata dei Santi Giorgio e Trifone (detta San Giorgio degli Schiavoni)*, Venezia, 1984.; L. ČORALIĆ, »Scuola della nation di Schiavoni' – hrvatska bratovština Sv. Jurja i Tripuna u Mlecima«, *Povijesni prilozi*, god. 18., Zagreb, 1999., str. 53.-88 (dalje: ČORALIĆ, 1999.); ČORALIĆ, 2001., str. 215-262.

³ O povijesti viške zajednice u Mlecima pisala sam u manjem prilogu »Viška iseljenička kolonija u Mlecima (XV.-XVIII. st.)«, *Hrvatski iseljenički zbornik 1997.*, Zagreb, 1997., str. 329-339 (dalje: ČORALIĆ, 1997.). U ovom radu istraživanja su nadopunjena i proširena novim arhivskim gradivom, poglavito vezanom za povijest Bratovštine sv. Jurja i Tripuna.

Dalmacije (*da Vissa de Dalmazia*). Uz navođenje osobnoga i očevog imena, u nekim primjerima bilježimo i prezimena iseljenih Višana (*Giurich, Mardesich, Sevich, Zuanich* i dr.) ili njihov obiteljski nadimak (*Giurich detto Zanchi, Zuanich detto Bratine*).⁴ S obzirom na vremenski okvir iseljavanja i spominjanja u Mlecima, Višani su ondje prisutni u neprekinutom kontinuitetu od XV. do XVIII. stoljeća. U vrelima se učestalije bilježe od druge polovine XV. stoljeća, da bi tijekom XVI. stoljeća – kada su hrvatska iseljavanja u Mletke najjača – spomen Višana bio nešto veći. U XVII. stoljeću broj iseljenih Višana neznatno opada i ponovno raste u XVIII. stoljeću, dostižući veći broj nego u svim prethodnim stoljećima. Činjenica da se Višani u Mlecima najučestalije navode u XVIII. stoljeću zanimljiva je pojava koja pokazuje odstupanje od uobičajenog trenda hrvatskih useljavanja u Mletke.⁵ Pojačana iseljavanja s otoka Visa u kasno doba ranog novovjekovlja objašnjavaju se demografskim i gospodarskim razvojem otoka. Naime, tijekom i nakon Kandijskoga rata (1645.–1669.) mletačka vlast na otok naseljava stanovništvo pribjegli iz dalmatinskoga zaleđa, poglavito iz Makarskoga primorja.⁶ Starosjedilački i novodoseljeni žitelji otoka tada se bave pomorskom privredom, brodarstvom i ribarstvom, izvozeći svoje poljodjelske proizvode diljem zapadnojadranske obale. Važno mjesto u trgovačkom poslovanju Višana tada imaju Mleci te upravo u XVIII. stoljeću ondje nastaje mala, ali mjestom i ulogom u prošlosti tamošnjeg hrvatskoga iseljeničtva zapažena kolonija viških iseljenika. Stoga su se i zanimanja Višana privremeno ili trajno nastanjenih u gradu na lagunama poglavito odnosila na trgovačko-pomorsko poslovanje i poduzetništvo. Razgraničenih poslovnih veza i opsega poslovanja kojima su dopirali u sve važnije luke Jadrana i Sredozemlja, Višani su u Mlecima sloveli kao ugledan dio hrvatske zajednice, a njihove gospodarske mogućnosti, kapital i način življenja izdvajali su ih iz većine ostalih srednje i sitnoimučnih iseljenika s hrvatskih prostora.

Mjesto stanovanja i obavljanja osnovne profesionalne djelatnosti u Mlecima zorno pokazuje da su Višani oduvijek činili sastavni dio hrvatske iseljeničke zajednice. Naime, većina stanuje u istočnome gradskom predjelu Castello, mjestu stoljetnoga useljavanja i življenja pretežitog dijela hrvatskih useljenika.⁷ Kada je riječ o konkretnim župama (*contrada, confinio*) u Castellu, prednjače župe S. Pietro di Castello, S. Giovanni Nuovo, S. Severo, S. Maria Formosa i S. Trinità.⁸

⁴ ČORALIĆ, 1997., str. 330.

⁵ Hrvatska useljavanja u Mletke najizrazitija su u razdoblju od oko 1450. do konca XVI. stoljeća, kada – pod pritiskom osmanlijskih prodora i ratnih događanja – hrvatska iseljavanja na šire područje Apeninskoga poluotoka dostižu svoj vrhunac. Statističke pokazatelje hrvatskih iseljavanja u Mletke vidi detaljnije u: ČORALIĆ, 2001., str. 81-83.

⁶ Usporedi: G. NOVAK, »Obnova i naseljavanje otoka Visa poslije haranja Katalonaca 1483. godine«, *Anali Hrvatskoga instituta JAZU u Dubrovniku*, sv. I., Dubrovnik, 1952., str. 1-18; ISTI, »Prilike na otoku Visu od XVI. do XVIII. stoljeća«, isto, sv. II, Dubrovnik, 1953., str. 149-166; A. JUTRONIĆ, »Prilog proučavanju doseljavanja na otok Vis u XVII. stoljeću«, *Anali Jadranskog instituta JAZU*, sv. 3., Zagreb, 1961., str. 469-474; N. BEZIĆ-BOŽANIĆ, *Stanovništvo Komize*, Split, 1984.; ISTA, *Povijest stanovništva u Visu*, Split, 1988.

⁷ ČORALIĆ, 2001., str. 101-102.

⁸ ČORALIĆ, 1997., str. 331.

Svakodnevnije iseljenih Višana i temeljni krugovi njihove komunikacije nalik su, razvidno je iz vrela – životu onodobnih žitelja grada na lagunama te time i ostalih pripadnika hrvatske zajednice. Novoj sredini, po mnogo toga nalik njihovu zavičaju, Višani su se brzo i bezbolno prilagođavali, što je utjecalo – kao i u slučaju ostalih Hrvata – na njihovu relativno brzu asimilaciju i gubitak svijesti (najdalje do četvrtog pokoljenja) o domovinskom i nacionalnom podrijetlu. U gradu na lagunama viški su iseljenici zasnivali obitelji, često upravo s pripadnicama/icima istoga domovinskog podrijetla.⁹ U svakodnevnom, profesionalnom i osobnom životu družili su se s pripadnicima srodnoga društvenog statusa, podjednakih imovnih mogućnosti i podudarajućeg mjesta stanovanja i obavljanja profesionalne djelatnosti. U tom su kontekstu središnje mjesto imali njihovi hrvatski odnosno dalmatinski sunarodnjaci s kojima iseljeni Višani zasnivaju najveći dio uobičajene životne komunikacije. Ustanova unutar koje se uključenost viških iseljenika u hrvatsku zajednicu u Mlecima najizrazitije iskazivala, zasigurno je bila Bratovština sv. Jurja i Tripuna. O udjelu nekih istaknutih pojedinaca i obitelji podrijetlom s otoka Visa, njihovim prinosima i zaslugama za hrvatsku udruhu, bit će više riječi u sljedećim cjelinama.

Prvo istaknuto ime vezano uz povijest hrvatske bratovštine zasigurno je Višanin Ivan Petrov, ugledni i imućni hrvatski iseljenik u Mlecima tijekom prve polovine XVI. stoljeća. O njegovu obiteljskom podrijetlu – osim da je sin Višanina Petra (čini se preminuloga još u Ivanovoj dječjačkoj dobi) i Klare (žive još u trenutku pisanja Ivanove oporuke 1549. godine) – nije sačuvano mnogo podataka, a jednako tako nije nam poznato ni njegovo prezime. U Mlecima se prvi put pouzdano javlja tijekom dvadesetih godina XVI. stoljeća. Trgujući vinom i poljoprivrednim proizvodima s istočnojadranske obale uskoro je stekao priličan imetak i razgranate poslovne veze. U Mlecima je imao vlastita skladišta i dućane za prodaju vina (u blizini crkve S. Domenico u predjelu Castello), opskrbljivao je raznim potrebnim sirovinama (drvo) arsenal te sklappao brojne novčarsko-trgovačke poslove s talijanskim i hrvatskim trgovcima. Njegovi su poslovi dopirali u sve važnije jadranske luke, a u više je navrata poduzimao trgovačka putovanja u Lepantski zaljev i Englesku. Zarađen kapital ulagao je u nove trgovačke pothvate, ali i u nekretnine. Godine 1541. kupio je za 350 lira kuću u Riminiju (četvrt S. Giorgio Vecchio), a iste godine kupuje teren i kuću pored crkve S. Domenico (za 158 dukata). Bio je vlasnik zemljišta u Valle di Jesolo u mletačkoj laguni te terena u mjestu Spič kraj Bara. Svojim bogatstvom isticao se ne samo među hrvatskim već i među mletačkim trgovcima i poduzetnicima te je rado prihvaćao članstvo u nekoliko tamošnjih bratovština (Scuola grande S. Rocco i župska bratovština Santissimo Sacramento u crkvi S. Pietro di Castello). Za nas je od najvećeg značenja Ivanovo sudjelovanje u hrvatskoj udruzi sv. Jurja i Tripuna, u kojoj je između 1541. i 1551. nekoliko puta obnašao dužnost predstojnika.¹⁰ Njegovom zaslugom Bratovština je 1551. sklopila ugovor s mletačkim graditeljem Giovannijem de Zanom i kiparom Pietrom da Salòom, koji su djelovali

⁹ Primjerice, Višanka Helena Jerolimova supruga je Nikole iz Župe, dočim je Isabetta pok. Frane udovica zadarskoga iseljenika Ivana (ASV, NT, b. 186., br. 190., 16. VII. 1675.; NT, b. 419., br. 556., 6. IX. 1563.). Usporedi i: ČORALIĆ, 1997., str. 331.

¹⁰ Prema istraživanju Tullija Valleryja, Ivan Višanin obnašao je čast predstojnika bratovštine 1541., 1544., 1549. i 1551. godine. Usporedi: T. VALLERY, *Giovanni di Pietro, mercante del Cinquecento*, Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Trifone (dalje: SD), sv. 5., Venezia 1972., str. 16-23. (dalje: VALLERY, 1972.).

na vanjskom uređenju novog sjedišta bratovštine (pročelje).¹¹ Važan izvor za proučavanje odnosa Ivana Petrovog s hrvatskom bratovštinom jest njegova oporuka, sastavljena 11. IV. 1549. u župi S. Pietro di Castello.¹² Spominjući i obdarujući i druge mletačke bratovštine kojima je za života pripadao, Ivan posebice ističe svoju privrženost hrvatskoj udruzi, imenujući je glavnom nasljednicom svih dobara (novčanih sredstava, nekretnina, potraživanja, pokretne imovine). Bratovština taj imetak stječe nakon smrti Pietra Fiora i Ivanove supruge Isebette, koji su izvršitelji oporuke i uživaoci oporučiteljeve imovine do svoje smrti. Ivan Petrov nije imao izravnih živućih potomaka. U trenutku pisanja oporuke Ivanova majka Klara još je živa te stoga njoj ostavlja najveći dio novčane dobiti (1000 dukata), koji će se u slučaju njezine smrti raspodijeliti između drugih rođaka, prijatelja i poznanika. Supruzi Isebetti, pod uvjetom da trajno ostane u udovištvu, ostavlja 600 dukata miraza, brojnu pokretnu imovinu i dragocjenosti te posjed u Valle di Jesolo (mletačka laguna). Napoljetku, u trenutku kada hrvatska bratovština preuzme raspolaganje Ivanovom imovinom, brigu o pravilnoj raspodjeli mora svake godine voditi predstojnik udruge koji se tada zatekne na dužnosti. Oporuka je otvorena 1. IV. 1552., što upućuje na približan datum smrti Ivana Petrovog. Osim navedene oporuke, vrijedno svjedočanstvo Ivanova gospodarskog poslovanja jest i njegov inventar, tj. iscrpan popis cjelokupne pokretne imovine, čiji se prijepis čuva u Arhivu Bratovštine sv. Jurja i Tripuna.¹³ Sadrži popis svih predmeta u njegovoj kući u Castellu, a među brojnim zanimljivim predmetima (umjetnine, oružje, skupocjeno pokućstvo i odjevni predmeti) izdvaja se Ivanova knjižnica u kojoj su se nalazila djela rimskih klasika (Tit Livije, Ovidije), kršćanskih pisaca (životi svetaca), kao i trgovačkoj struci potrebni priručnici o mjerama, utezima i novčanim sustavima. Svi navedeni podaci, kako iz oporuke i inventara tako i iz neizravnih arhivskih vrela, svjedoče da se Višanin Ivan Petrov može ubrojiti u najistaknutije hrvatske poduzetnike u Mlecima u prvoj polovini XVI. stoljeća, ali i među najdjelatnije članove i predstojnike Bratovštine sv. Jurja i Tripuna u vrijeme kada je Bratovština dostizala svoju najveću brojnost i ugled.¹⁴

Mnogo kasnije, u posljednjem stoljeću opstojnosti Prevedre Republike, ali i u vrijeme izrazito učestale prisutnosti viških trgovačko-pomorskih poduzetnika u Mlecima, odvija se razgranato i arhivskim dokumentima odlično potkrijepljeno djelovanje komiške obitelji Žuanić (u mletačkim vrelima navedeni kao *Zuanich*, *Zuannich*, *Zuannichia*, *Usuanich*, *Usuanovich*, *Usunovich*).¹⁵ U bilježničkim spisima, kao i gradivu pohranjenom u Arhivu Bratovštine sv. Jurja i Tripuna, spominju se od kraja XVII. do početka XIX. stoljeća, a kontinuitetom svoje nazočnosti, koju dobro možemo slijediti kroz nekoliko pokoljenja,

¹¹ Tekst ugovora vidi u PEROCCO, 1964., str. 224-225, i u radu istoga autora *La Scuola Dalmata e la sua rinnovata sede nel 1551*, SD, sv. 26., Venezia, 1993., str. 11-12. Usporedi i: VALLERY, 1972., str. 16; G. LORENZETTI, *Venezia e il suo estuario*, Venezia, 1926. (ristampa: Trieste, 1974.), str. 366; A. RIZZI, *S. Giorgio che combatte il drago nei rilievi esterni di Venezia*, SD, sv. 12., Venezia, 1979., str. 15-16, 24; ISTI, *Scultura esterna a Venezia*, Venezia, 1987., str. 195.; ČORALIĆ, 1997., str. 336; ČORALIĆ, 1999., str. 63-65; ČORALIĆ, 2001., str. 227-228.

¹² ASV, NT, b. 209., br. 283., 11. IV. 1549.; ASD, *Catastico, Testamenti*, str. 96-99'.

¹³ ASD, *Catastico, Inventari*, str. 103-112'.

¹⁴ Usporedi: VALLERY, 1972.; ČORALIĆ, 1997., str. 335-337.

¹⁵ Obitelj Žuanić spominje N. BEZIĆ BOŽANIĆ u svojoj knjizi *Stanovništvo Komiže*, Split, 1983. Poglavitno je riječ o pripadnicima obitelji koji su životom i djelovanjem boravili u Komiži odnosno na otoku Visu.

zasigurno se ubrajaju među vodeće onodobne hrvatske iseljeničke obitelji u gradu na lagunama.¹⁶

Prvi odvjetak obitelji Žuanić o kojem bilježimo podatke u bilježničkim spisima jest Mihovil pok. Luke Žuanić (*Usuanich*) iz Komiže, nazivan i pridjevkom Bratine. Stanovnik je župe S. Severo u srcu predjela Castello, a oporuku je napisao 13. XII. 1736.¹⁷ U uvodnom dijelu oporuke napominje kako je napustio domovinu i došao u Mletke kao desetogodišnji dječak. Ističe kako mu je život bio mukotrpan, ispunjen teškim radom i odricanjima kako bi se stekla imovina kojom sada raspolaže.¹⁸ Baveći se pomorskom trgovinom, Mihovil je u Mlecima stekao znatan kapital i imovinu. Supruga mu je Angela Scatola pokojnoga Ivana, kojoj ostavlja cjelokupan miraz i sto dukata, koliko daruje i kćerima Luciji i Leonardi. Određuje da se svi njegovi prihodi, dobiti, potraživanja, nekretnine i barke podijele na pet jednakih dijelova, koje potom ostavlja supruzi Angeli, kćerima Luciji i Leonardi te sinovima Luki i Ivanu. U završnom dijelu oporuke spominje i kćer Bortolu, koja je već podmirena glede miraza. Mihovilova oporuka otvorena je 13. IX. 1741., što upućuje da je netom prije toga oporučitelj preminuo. Iz 1750. godine potječe oporuka Mihovilove udovice Angele Scatola, također stanovnice župe S. Severo u Castellu. U kratkom navodu Angela svu svoju imovinu ostavlja (vjerojatno najstarijoj) kćeri Luciji (*Lucia Usuanich detta Bratine*), a nakon njezine smrti sinovima Luki, Ivanu i kćeri Bortoli. Oporuka Angele Scatola otvorena 19. VI. 1750., netom poslije oporučiteljčine smrti, na zahtjev glavne nasljednice Lucije Žuanić.¹⁹

Sljedeći oporučni spis kojim raspolažemo pripada parunu broda Luki Žuaniću (*Luca Usuanovich detto Bratine*), sinu prethodno spomenutog Mihovila i Angele. Oporuka je napisana 24. IV. 1765., a brodovlasnik Luka navodi se, poput svojih roditelja, kao žitelj predjela Castello, točnije župe S. Trinità na Campo alla Celestia. U također kratko sročnim oporučnim odredbama, Luka supruzi Perini Grison daruje (uz njezin pripadajući miraz u iznosu od 1500 dukata) dodatnu svotu od 30 dukata, dok glavnim nasljednikom (*herede residuario*) imenuje sina Mihovila. Parun Luka Žuanić preminuo je tri godine poslije pisanja svoje posljednje želje, a njegova je oporuka otvorena 11. IV. 1768.²⁰ Opsežno trgovačko-pomorsko poslovanje uzduž Jadrana i Sredozemlja nastavio je Lukin sin Mihovil (*Michael Usuanich dicto Bratine condam Luca*). U spisima Državnog arhiva u Mlecima (fond *Console dei mercanti*) zabilježena je plovidba brodova različitih vlasnika i kapetana, s kojima je Mihovil osnivao trgovačka društva i ulagao nemala novčana sredstva. Brodovi su trgovali između istočnojadranske obale (s ušća Bojane te iz Skadra i Drača) i Mletaka.²¹ Mihovil je bio oženjen Mlečankom Giacominom Piazza, s kojom je imao sinove Luku i

¹⁶ ČORALIĆ, 1997., str. 333-335.

¹⁷ ASV, NT, b. 612., br. 420., 13. XII. 1736.

¹⁸ ... *essendo partito dalla mia patria e mia casa in età d'anni dieci senza cosa alcuna e giusto in Venezia ho dovuto procacciarmi il sostentamento con le mie fatiche non havendo il alcun tempo conseguito di patrimonio cosa alcuna* (ASV, NT, b. 612., br. 420., 13. XII. 1736.). Usporedi: ČORALIĆ, 1997., str. 333.

¹⁹ ASV, NT, b. 19., br. 39., 2. VI. 1750. Usporedi i: ČORALIĆ, 1997., str. 333.

²⁰ ASV, NT, b. 20., br. 270., 24. IV. 1765. Usporedi i: ČORALIĆ, 1997., str. 333-334.

²¹ N. ČOLAK, *Regesti marittimi croati (Hrvatski pomorski regesti)*, sv. I. (*Settecento, I parte: Navigazione nell'Adriatico*), Padova, 1985., str. 80-82.

Ivana. Čini se da se nije osobito slagao sa sinom Ivanom, koji je rano otišao od kuće, te sva svoja dobra i pravo na daljnje bavljenje trgovačkim poslovima ostavlja Luki. Umro je u dobi od 89 godina u župi S. Giustina (predjel Castello), dana 1. II. 1801.²²

Za ovo istraživanje posebno su nam dragocjeni podatci o potomcima obitelji Žuanić, koji su, od konca XVII. do početka XIX. stoljeća kontinuirano, iz pokoljenja u pokoljenje, svakovrsnom prisutnošću uključeni u rad Bratovštine sv. Jurja i Tripuna. Tijekom više od jednog stoljeća djelovanja u Mlecima i uključenosti u hrvatsku bratimsku udrugu, Žuanići se spominju kao njezini članovi, obnašatelji najrazličitijih dužnosti, ali i predstojnici u nekim ključnim razdobljima njezina postojanja. Podatci o tome sadržani su u knjigama godišnjih prihoda i rashoda (ASD, LCS) te u knjigama izvješća s godišnjih skupština Bratovštine (ASD, *Capitolar*).

Prvi izrijekom potvrđeni član obitelji Žuanić uključen u rad hrvatske udruge bio je Mihovil Lukin, čija je oporuka iz 1736. godine prethodno spomenuta. Mihovil Lukin spominje se u članstvu udruge od konca XVII. stoljeća (od 1698.) do sredine 1720-ih godina, a tijekom toga razdoblja obnašao je čast predsjedatelja udruge (*guardian grande*) u čak pet mandatnih razdoblja (1698., 1709., 1714., 1720. i 1725.).²³ U prethodno spomenutoj Mihovillovoj oporuci navode se njegova djeca: kćeri Bortola, Lucija i Leonarda te sinovi Ivan i Luka. Potonji su, kako je razvidno iz sljedećih podataka, od 1730-ih do 1760-ih godina obnašali istaknute dužnosti u upravnim službama hrvatske udruge. Luka se u knjizi *Capitolar* spominje kao član Bratovštine od 1733. do 1768., pri čemu je – poput oca – u pet navrata biran za predstojnika udruge (1733., 1741., 1747., 1752. i 1759.). Dužnost jednog od tri sindika (*III sindaci*), koja se poglavito sastojala u obavještavanju svih članova Bratovštine o smrti nekog bratima, posjećivanju i skrbljenju o bolesnim te pravodobnoj pripremi i slanju poziva za središnju skupštinu ili sjednice udruge, Luka Mihovilov obnašao je niz godina (1751., 1756.-1758., 1760.-1763.). U odboru nazvanom *XII di nazon* spomenut je 1750. i 1754., dok se u sličnim odborima *XII nuovi* i *VIII di XII di nazon* navodi 1760. odnosno 1762.²⁴ Lukin je brat Ivan Mihovilov, član Bratovštine u razdoblju od 1742. do 1775. te predstojnik hrvatskih bratima 1754. godine. U spomenutom razdoblju Ivan je obnašao i istaknutu dužnost vikara (*vicario*, zamjenik predstojnika, 1749.) i *guardiana de matin* (treća po važnosti dužnost u udruzi, 1748.). Spominje se i kao jedan od deseterice dekana (*X degani di tutto anno*, 1742.), sindik (1757., 1762., 1764., 1769. i 1771.) te član spomenutih odbora dvanaestorice ili osmorice.²⁵ Naposlijetku, treći Mihovilov sin, nespomenut u oporuci, vjerojatno je Antun, spomenut u bratimskim spisima kao običan član samo 1722. godine.²⁶

²² ASV, NT, b. 1142., br. 81., 28. X. 1795. Usporedi i: ČORALIĆ, 1997., str. 334.

²³ ASD, *Capitolar*, podatci uz navedene godine; PEROCCO, 1964., str. 234; ČORALIĆ, 1997., str. 335. O časti predstojnika bratovštine vidi detaljnije: ČORALIĆ, 1999., str. 69; ČORALIĆ, 2001., str. 233-234.

²⁴ ASD, *Capitolar*, podatci uz navedene godine; PEROCCO, 1964., str. 235; ČORALIĆ, 1997., str. 335. O službi sindika i spomenutim odborima vidi detaljnije: ČORALIĆ, 1999., str. 70-71; ČORALIĆ, 2001., str. 236.

²⁵ Ivan Mihovilov spominje se kao član odbora *XII di nazon* (1752.), *VIII di XII di nazon* (1765.) i *XII nuovi* (1759., 1763. i 1766.). Usporedi: ASD, *Capitolar*, podatci uz navedene godine; PEROCCO, 1964., str. 235; ČORALIĆ, 1997., str. 335. O službi vikara i *guardiana del matin* vidi detaljnije: ČORALIĆ, 1999., str. 69-70; ČORALIĆ, 2001., str. 235.

²⁶ ASD, *Capitolar* (1722.).

U sljedećem pokoljenju iseljenih Žuanića izdvaja se Mihovil Luke Mihovilova (u. 1801.), čija je oporuka iz 1795. spomenuta u prethodnom razmatranju. Mihovil je u dva navrata predstojnik hrvatske Bratovštine (1772. i 1778.), a od ostalih dužnosti spomenut je u knjizi *Capitolari* isključivo kao jedan od desetorice dekana (1768. i 1769.).²⁷

Drugi Mihovil Ivanov Žuanić bratić je prethodno spomenutog Mihovila Lukina i u članstvu udruge spominje se od 1755. do 1785. Iako je tijekom promatranog razdoblja obnašao brojne vodeće dužnosti u članstvu Bratovštine, kontinuirano prisutan na gotovo svim zasjedanjima Velikoga vijeća udruge, Mihovil Ivanov nikada nije obnašao čast predstojnika. Kao *guardian del matin* spominje se 1767., a kao vikar 1768. godine. Mihovil Ivanov u dva je navrata bio među desetoricom dekana (1755. i 1785.), više puta među trojicom sindika (1774., 1777., 1779., 1782.-1783.), a zapažen je i kao član raznih drugih odbora u bratovštini.²⁸

Potomci Mihovila Ivanova spominju se od kasnih 1760-ih do početka XIX. stoljeća u članstvu i upravnim tijelima udruge. Zasigurno najistaknutiji Mihovilov potomak, djelovanjem iznimno zaslužan za hrvatsku bratimsku udruhu, jest Josip Žuanić, također često označavan obiteljskim pridjevkom Bratine. U Bratovštini se spominje od 1772. do 1809., a dužnost predstojnika obnašao je u dvogodišnjem mandatu 1805.-1806. Tijekom promatranog razdoblja, uglavnom prije preuzimanja časti predstojnika, Josip se spominje i kao pisar (*scrivano*, 1804.-1805.), cjelogodišnji dekan (1778., 1781., 1784.-1785., 1787., 1789. i 1802.), polugodišnji dekan (*degan di mezzo anno*, 1780., 1783., 1792.), sindik (1807. i 1809.) te član odbora *VIII di XII di nazione* (1809.).²⁹ Djelovanje Josipa Žuanića odvijalo se u prijelomnim godinama opstojnosti hrvatske udruge, kada je s povijesne pozornice zauvijek nestala Mletačka Republika, a novopridošla francuska vlast dekretom ukinula gotovo sve tamošnje Bratovštine i zaplijenila njihovu imovinu. U tim trenucima, kada je i hrvatskoj udruzi prijetila trajna zabrana nastavka rada, predstojnik Josip Žuanić obratio se 14. V. 1806. pismenom predstavkom novoustrojenoj francuskoj upravi na čelu s talijanskim potkraljem (1805.-1814.) Eugènom Beauharnaisom, pastorkom cara Napoleona Bonaparte. U predstavi se navodi povijesni razvoj bratovštine, motivi njezina osnivanja i temeljne zadaće djelovanja te naglašava njezino značenje za višestoljetno objedinjavanje prekojadranskih iseljenika. Naglašavajući da se u sjedištu udruge služba Božja stoljećima obavljala na hrvatskom jeziku (kao što su vjerske obrede na svojim jezicima obavljali i pripadnici drugih stranih nacionalnih zajednica, poput, primjerice, grčke i armenske), predstojnik Žuanić ukazuje na potrebitost djelovanja udruge i njezinih svećenika koji vjerske obrede obavljaju na svome jeziku (*soltanto nella lingua Illirica*). Posebno ističući kako je Bratovština *ultimo baluardo degli Schiavoni*, Žuanić moli francuske vlasti za dozvolu djelovanja i pravo na zadržavanje imovine kojoj je prijetilo podržavljenje.³⁰ Činjenice da je hrvatska udruha imala tijekom prošlosti posebno i u odnosu na većinu dru-

²⁷ ASD, *Capitolari*, podatci uz navedene godine; PEROCCO, 1964., str. 235.; ČORALIĆ, 1997., str. 335.

²⁸ Član je odbora *XII vecchi* (1775.), *XII nuovi* (1770.), *II di nazione* (1781.) i *VIII di XII di nazione* (1779. i 1784.). Usporedi: ASD, *Capitolari*, podatci uz navedene godine.

²⁹ ASD, *Capitolari*, podatci uz navedene godine; PEROCCO, 1964., str. 235; ČORALIĆ, 1997., str. 335.

³⁰ PEROCCO, 1964., str. 51-52; ČORALIĆ, 1999., str. 65.; ČORALIĆ, 2001., str. 228-229.

gih udruga vrlo svjetovno obilježje te da je hrvatsko iseljništvo činilo (brojčanim udjelom i angažmanom u mletačkome javnom životu) respektabilnu nacionalnu zajednicu, kao i konkretni politički razlozi prema francuskim stečevinama u Hrvatskoj i Dalmaciji (ustroj Ilirskih provincija), utjecale su na izrazitu popustljivost i tolerantnost francuske uprave. Nasuprot većini mletačkih Bratovština, na čije se mnogobrojne apele i zagovore francuska vlast u cijelosti oglušila, hrvatska je udruga naišla na povoljan odgovor i uspješno prebrodila najkritičnije razdoblje svoje povijesti. Dana 11. II. 1807. Ravnateljstvo državnih dobara u Mlecima službenim je dekretom priznalo dotadašnji kontinuitet i odobrilo nastavak rada hrvatske udruge s punim pravom korištenja cjelokupne imovine u Mlecima i Venetu. Dodatnim rješenjem vrhovnog nadzornika financija od 16. V. 1808. potvrđen je nastavak djelovanja hrvatske Bratovštine i pravo na uporabu njezine crkve, za koju se izrijekom navodi da je već stoljećima mjesto *ove nel loro idioma esercitare il sacro culto secondo il rito dell Slava Nazione*.³¹

Nasuprot Josipu, njegov se brat Ivan Krstitelj Žuanić ne spominje kao obnašatelj najviše dužnosti u upravnoj strukturi udruge. Ipak, njegova je prisutnost u bratovštini vrelima potvrđena u tridesetogodišnjem kontinuitetu od 1772. do 1803., a među zapaženijim dužnostima koje je obnašao izdvajaju se službe vikara (1783.-1784.), dekana (1776., 1790., 1792., 1796. i 1798.), polugodišnjeg dekana (1781.) i sindika (1791.).³² Naposljetku, u godišnjim troškovnicima bratovštine 1769. spominje se Magdalena, kći Mihovila Žuanića, kao jedna od djevojaka kojima udruga poklanja deset dukata kao nadopunu za njihov miraz.³³

U spisima pohranjenima u sjedištu Bratovštine izrijekom se spominju i potomci Ivana Krstitelja Žuanića. Kćeri Angela Ivana i Ivana navedene su u popisu djevojaka koje je udruga obdarila uoči njihove udaje (1783. odnosno 1792.).³⁴ Sin Antun spominje se u članstvu Bratovštine u relativno kratkom razdoblju (1784.-1787.), a jedina istaknutija dužnost na kojoj je zabilježen služba je dekana 1784. godine.³⁵ Naposljetku, drugi sin Ivana Krstitelja, po imenu Ivan, u udruzi se navodi od 1786. do 1795., a tijekom istoga razdoblja obnašao je dužnosti sindika (1792.) i dekana (1787., 1789. i 1792.).³⁶

Na kraju pregleda ovoga vremenski dugotrajnog i članstvom brojnog udjela potomaka komiške pomorsko-trgovačke obitelji Žuanić u radu hrvatske bratovštine u Mlecima, potrebno je spomenuti i nekoliko pojedinaca za koje, na osnovi sadašnjih podataka, nije moguće utvrditi rodbinske veze s prethodno spomenutim ograncima. Riječ je o Matiji

³¹ L. JELIĆ, *Fontes historici liturgiae glagolito-romanae a XIII ad XIX saeculum*, Veglæ, 1906., saec. XIX, str. 34.; B. POPARIĆ, »Hrvati u Veneciji: kako je Hrvatska bratovština u Veneciji očuvala glagoljicu od polovice XV. do druge polovice XIX. stoljeća«, *Hrvatska smotra*, god. V., br. 5-6, Zagreb, 1937., str. 294-296; ČORALIĆ, 2001., str. 229.

³² Ivan Krstitelj Žuanić spominje se i kao član odbora *XII nuovi* (1778., 1782., 1789., 1795., 1797. i 1800.), *XII vecchi* (1790.) i *VIII di XII di nazon* (1787., 1789., 1792. i 1795.). Usporedi: *Capitolar*, podatci uz navedene godine.

³³ ASD, LCS (1769.).

³⁴ ASD, LCS (1783. i 1792.).

³⁵ ASD, *Capitolar*, 1784.-1787.

³⁶ ASD, *Capitolar*, podatci uz navedene godine.

(član bratovštine 1788.), Antunu (član Velikoga vijeća bratovštine 1788.-1789.) i Vicku (član bratovštine od 1789. do 1796.; 1796. član odbora *XII vecchi*).³⁷

Viška iseljenička skupina u Mlecima ubrajala se, bez obzira na relativno malu brojnost svojih pripadnika, među djelatniji dio hrvatskoga prekojadranskog iseljeničtva. Kontinuirano prisutni od XV. stoljeća do konačnog gašenja Serenissime, Višani su u prošlosti imali i zapaženu ulogu u radu Bratovštine sv. Jurja i Tripuna, središnje ustanove koja je pridonosila očuvanju narodnosne svijesti i domovinskog identiteta naših iseljenika. Ivan Petrov, imućni i ugledni viški trgovac iz prve polovine XVI. stoljeća, zasigurno je jedan takav primjer. U izvorima se spominje kao obnašatelj najviših dužnosti u upravi hrvatske udruge (predstojnik u više mandatnih razdoblja), za njegova vremena sklopljeni su (1551.) važni ugovori s mletačkim klesarskim meštrima o preuređenju novoga sjedišta udruge, a svojim je darovnicama pridonosio boljitku i same bratovštine i općem ugledu hrvatske nacionalne zajednice u Mlecima. U posljednjem stoljeću uključenosti istočnojadranske obale u mletački *Stato del Mar*, vrelima odlično posvjedočenu ulogu u radu bratovštine imala je i komiška trgovačko-pomorska obitelj Žuanić. Arhivska vrela, i ona iz mletačkoga Državnog arhiva (oporuke) i ona pohranjena u sjedištu udruge, dokazuju nam izrazito brojnu i ulogom djelatnu prisutnost potomaka obitelji Žuanić kroz više njezinih pokoljenja. Kao nositelji vodećih časti u bratovštini (predstojnici, vikari), ali i brojnih drugih dužnosti važnih za svakodnevno učinkovito funkcioniranje udruge, Žuanići se intenzivno spominju od konca XVII. do početka XIX. stoljeća i svojim se udjelom zasigurno mogu ubrojiti među najistaknutije dalmatinske obitelji zastupljene u višestoljetnoj kontinuiranoj opstojnosti Bratovštine sv. Jurja i Tripuna. Svojim su djelovanjem, možemo na kraju zaključiti, i komiški Žuanići, kao i njihov mnogo raniji sunarodnjak Ivan Petrov, pridonosili i konkretnom boljitku nacionalne bratovštine i ukupnom ugledu hrvatske zajednice u gradu na lagunama.

³⁷ ASD, *Capitolari*, podatci uz navedene godine.

*Summary**EMIGRANTS FROM THE ISLAND OF VIS AND THE CROATIAN SCHOOL/FRATERNITY OF ST. GEORGES AND TRIPHON IN VENICE*

Emigrants from the island of Vis in Venice, though not so numerous, were rather distinct group. From the fifteenth century up to the end of the Serenissima one can trace their activities in the school of St. Georges and Triphon, institution that in many ways helped Croatian emigrants to maintain their national identity. One of the best examples was Ivan Petrov, a wealthy and respectable merchant from Vis, who lived in the first half of the sixteenth century. In the primary sources (testaments kept in the State archives in Venice, documents from the Archives of the fraternity of St. Georges and Triphon) he is mentioned as one of the most prominent members of the community (head-master during several mandates), and during his time community made several important contracts with Venetian stone-masons regarding the reconstruction of the headquarters of the fraternity. By the same token, Žuanić family, merchants from Komiza, also had very important role in the fraternity during the last century of the Venetian rule on the eastern Adriatic coast. In the primary sources one can trace them from the end of the seventeenth century, as they are mentioned as head-masters and vicars of the school. Moreover, Žuanić family can be easily marked as one of the most prominent Dalmatian families who participated in the long lasting existence of the St. Georges and Triphon's fraternity.

KEY WORDS: *ecclesiastical history, Vis, Dalmatia, Venice, fraternities.*